

Динаміка чисельності населення світу. Структура населення світу.

Особливості демографічної політики країн

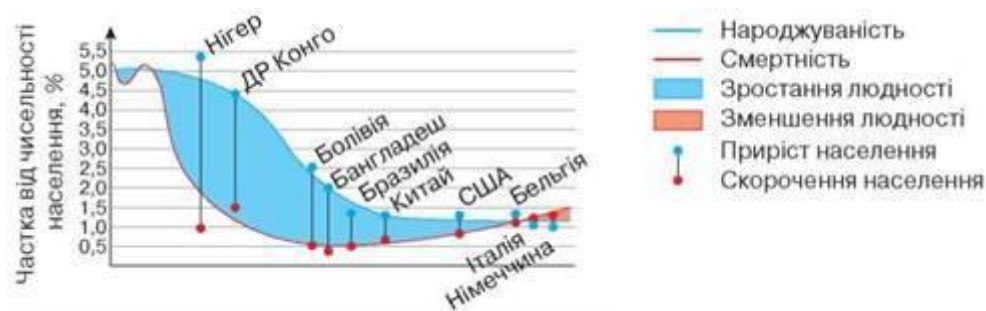
Населення Землі постійно зростає. Це зумовлено широким упровадженням новітніх досягнень у медицині та доступністю медичних послуг. (Поясніть чому.) За даними ООН, в 2019 р. чисельність населення Землі досягла 7,7 млрд осіб.

Найшвидше людність збільшується в найменш розвинених країнах світу. Більшість населення планети живе нині у країнах Азії, а найстрімкіше воно збільшується у країнах Африки. У розвинених країнах світу, де відбувся перехід від розширеної до звуженої моделі відтворення населення, має місце стабілізація людності або її повільне скорочення (в останні десятиріччя й в Україні). (Пригадайте причини скорочення людності.) Різноманіття природи, політичні, соціально-економічні, екологічні умови є вирішальними чинниками у природному русі населення планети.

ПРИРОДНІ, СОЦІАЛЬНІ, ЕКОНОМІЧНІ Й ЕКОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ТА ПРОСТОРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИРОДНОГО РУХУ НАСЕЛЕННЯ У СВІТІ. Природні чинники визначають комфортність умов життєдіяльності людини. За складних природних умов (наприклад, проживання в екваторіальних болотах) люди хворіють, знижується тривалість життя, народжуваність і виживання немовлят. Такі спільноти людей лише за умов доступності до закладів медицини та наявності санітарно-гігієнічних установ можуть значно збільшити якість і тривалість життя.

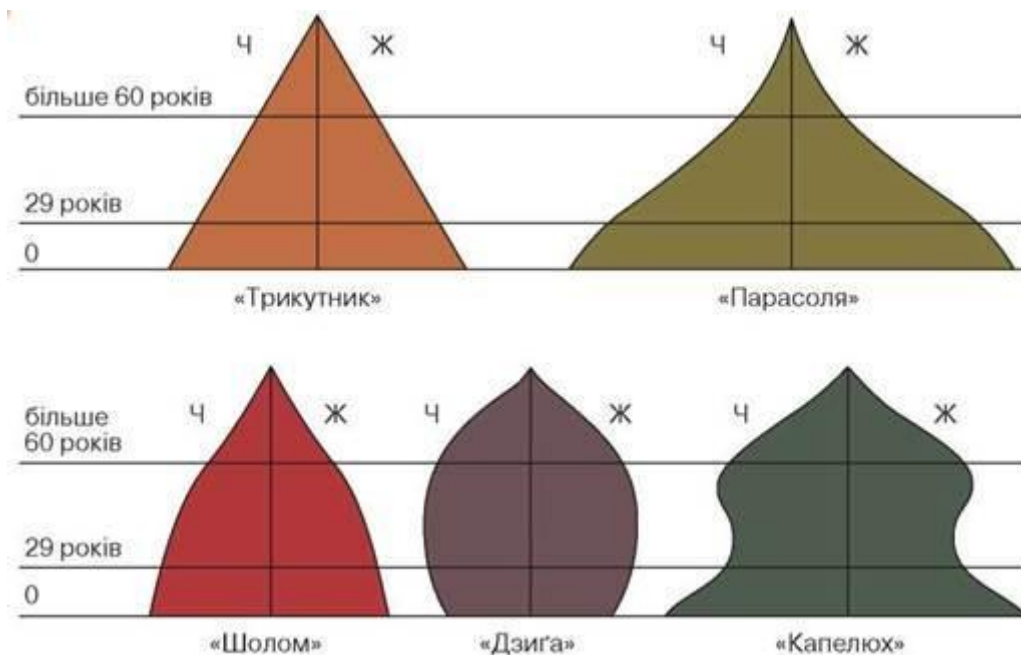
Велике значення на природний рух населення мають соціальні чинники. Етнічні традиції визначають вік матері при народженні першої дитини, важливим стимулом є державна підтримка сімей з дітьми, наявність якісної освіти та рівний доступ до неї як хлопців, так і дівчат. Більшість країн світу проводять активну демографічну політику щодо регулювання природного руху населення в бажаному для держави напрямі, залежно від демографічної ситуації у країні.

ДЕМОГРАФІЧНИЙ ПЕРЕХІД, ЙОГО ФАЗИ. Особливо складні процеси відбуваються в суспільстві та свідомості людей за умов демографічного переходу — процесу переходу від розширеної до звуженої моделі відтворення населення. На малюнку 85 видно, що різні країни світу перебувають у різних фазах демографічного переходу. Більшість країн, у яких стрімко зростає населення, — африканські найбільш відсталі країни. Країни, де відбувся демографічний перехід, — переважно високорозвинені європейські. Ці групи країн мають значні відмінності у статеві-віковій і шлюбно-сімейній структурах населення.



Мал. 1. Місце окремих країн у різних фазах демографічного переходу

СТАТЕВО-ВІКОВА, ШЛЮБНО-СІМЕЙНА СТРУКТУРИ НАСЕЛЕННЯ. Вирізняють п'ять типів статево-вікової структури, які у графічному вигляді можна представити різними типами пірамід (мал. 86). У країнах, що розвиваються, переважає структура у формі «трикутника», що показує демографічну врівноваженість працюючого й непрацюючого населення. Цей тип також домінує у країнах, що пройшли демографічний перехід і впровадили результативну демографічну політику, а саме: підтримання народжуваності й імміграції молоді в трудовому віці, виплату пенсій за віком, різні види соціальної допомоги, у т. ч. по догляду за дитиною тощо (наприклад, у Нідерландах).



Мал. 2. Головні типи статеві-вікових пірамід

У країнах, де триває значне демографічне зростання (наприклад, в Індії) статеві-вікова піраміда має форму «парасольки», у якій більшість населення становлять діти різного віку. У цих країнах поряд з високою дитячою смертністю й нетривалим середнім віком життя (особливо в сільській місцевості), збереглися традиції ранніх шлюбів і багатодітності в сім'ях.

Статеві-вікова піраміда у формі «шолому» характерна для розвинених країн (наприклад, Австрія), у яких незначна народжуваність призводить до фактично однакової кількості дітей та людей працездатного віку. На шлюбно-сімейну структуру та зниження народжуваності впливає тенденція брати шлюб після 30 років, відкладаючи народження першої дитини, що не сприяє створенню багатодітної сім'ї. Така демографічна ситуація, зберігаючись упродовж тривалого часу, відображається пірамідою типу «дзиги» — кількість немовлят рік у рік скорочується, частка бездітних сімей або однаків зростає. Така ситуація можлива за умов державної політики зі стримування імміграції, як у Швейцарії.

Найпоширенішою у світі є тип статеві-вікової піраміди у формі «капелюха» (наприклад, США). Після переходу від розширеної до звуженої моделі в умовах довготривалої стабільної політико-економічної ситуації мали

місце «бебі-буми» — періоди різкого зростання народжуваності, коли з'являлись великі групи населення одного віку. Інший період настає з досягненням людьми цієї групи похилого віку — починається демографічне старіння населення.